

Batik Uygulanmış Farklı Tekstil Yüzeylerde Baskı Resim Denemeleri: Strafor Baskı ile Arslantepe Mühür Örnekleri

Printmaking Experiments on Different Textile Surfaces with Batik Applied: Arslantepe Seal Samples with Styrofoam Printing

ÖZET

Hayatın her aşamasında var olan renk, sanatsal üretimlerin birçoğunda en önemli unsurdur. Vurguyu sağlamak, armoni ile ilerlemek, hacim, derinlik ve zıtlık oluşturmak için renge ihtiyaç duyulmaktadır. Sadece tuval üzerinde değil, farklı tekniklerle farklı malzemeler üzerinde denemeler yapmayı sağlayan renk, tekstil yüzeylerde de sıklıkla kullanılmaktadır. En çok tercih edileni ise; kumaş boyama ve desenlendirme tekniği olan batik boyama tekniğidir. Batik, Endonezya'nın ulusal kimliğinin bir parçası olarak, tarihi geçmişi ve kültürel özelliğiyle 2009 yılında UNESCO tarafından dünya mirası listesine alınmıştır. Tekstil yüzey üzerinde karışık malzemeler ile yapılan müdahaleler sonrası, boyanın nüfus ettiği alanlarda bıraktığı etki ve renkle sağlanan hareket sayesinde, estetik değere sahip sonuçlar elde edilmektedir. Tekstil yüzeylerde, özellikle giyilebilir sanat ürünleri üretiminde çoğunlukla batik boyama ve baskı resim uygulamaları yapılmaktadır. Zanaatın sanatla kaynaştığı ve endüstriyel üretimin sanat eserine dönüştüğü tekstil ürünler, aynı zamanda giyilebilir sanat eserleridir. Bu eserler üzerine uygulanan baskıların içeriği, eserlerin sahip olduğu niteliği de belirlemektedir. İlk nitelikli baskı örnekleri, tarihi değere sahip mühürlerdir. Malatya il sınırları içinde yer alan Arslantepe Höyüğünde yapılan kazılar sonucunda elde edilen buluntuların başında mühür baskılar gelmektedir. Bölgede yapılan ticarete ışık tutan mühür baskı örnekleri, günümüzde farklı yüzeylerde ve farklı malzemelerde hayat bulmaya devam etmektedir. Bu mühürlerden yola çıkarak tasarlanan strafor baskı resim kalıplarıyla, farklı tekstil yüzeylerde renkli batik uygulamaları sonrası strafor baskı resim denemelerine dönüşerek bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Batik, Baskı Resim, Strafor Baskı, Arslantepe

ABSTRACT

Color, which exists at every stage of life, is the most important element in many artistic productions. Color is needed to provide emphasis, move forward with harmony and create volume, depth and contrast. Color, which allows experiments not only on canvas but also on different materials with different techniques, is frequently used on textile surfaces. The most preferred one is; batik dyeing is a fabric dyeing and patterning technique. Batik, as a part of Indonesia's national identity, was included in the world heritage list by UNESCO in 2009, with its historical background and cultural characteristics. After the interventions made with mixed materials on the textile surface, aesthetically valuable results are obtained thanks to the effect left by the paint in the areas it penetrates and the movement provided by the color. Batik dyeing and printmaking are mostly used on textile surfaces, especially in the production of wearable art products. Textile products, where craft merges with art and industrial production turns into Works of art, are also wearable Works of art. The content of the pressures applied to these Works also determines the quality of the Works. The first qualified printing samples are seals with historical value. Seal prints are among the leading finds obtained as a result of the excavations carried out in the Arslantepe Mound, located within the borders of Malatya province. Seal print samples, which shed light on the trade in the region, continue to come to life on different surfaces and different materials today. The content of this study is created by using styrofoam printmaking molds designed based on these seals and turning them into styrofoam printmaking experiments after colorful batik applications on different textile surfaces.

Keywords: Batik, Printmaking, Styrofoam Printing, Arslantepe

GİRİŞ

Endüstri devrimi öncesi yaygın olarak kullanılan kumaş boyama ve baskı uygulamaları, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yerini dijital baskı uygulamalarına bıraksada da kullanılmaya devam eden tekniklerle varlık sürdürmeye çalışmaktadır. Tekstil terimi, dokuma ile anılan bir kavram olduğundan yüzeysel bir dokuya sahiptir. Buna rağmen yüzeyin dekore edilmesi, desen, hareket ya da görsel doku oluşturmak için, biçim ve renklerin kullanılmasıyla yüzey tasarımı kurgulanmaktadır. Noktadan çizgiye, ışık gölgeden oran orantıya, birçok tasarım öğesini barındıran tekstil yüzey tasarımı ve üretim aşamalarında en önemli öğe renktir. Birden çok öğenin bir araya gelerek uyumlu bir bütün oluşturması ve ilişkili olabilmesi için zıtlık, denge, tekrar, ritim gibi tasarım ilkelerine ihtiyaç vardır. Bu ilke ve öğelerin dizilimi, tasarımcının üslup ve yeteneğine göre farklılık gösterir.

“Yaratıcılık, herkesin aynı şekilde gördüğü (düşündüğü) bir şey üzerinde farklı düşünebilme yeteneği, tutum veya davranışı; önceden var olan nesne veya kavramları ele alıp, bunları yeni bir amaç için farklı ve sıra dışı şekillerde ilişkilendirme becerisidir” (Doğan, 2007:169) Tekstil yüzey tasarımlarında kullanılan teknik ve yöntemler, geleneksel tekstil sanatlarının sürdürülebilirliği sağlaması açısından önemlidir. Var olan ya da üretilmiş tekstillerin

Fatma Berna Akalın ¹

How to Cite This Article
Akalın, F. B. (2024). “Batik Uygulanmış Farklı Tekstil Yüzeylerde Baskı Resim Denemeleri: Strafor Baskı ile Arslantepe Mühür Örnekleri”, International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:9, Issue:2; pp:151-158. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11103391>

Arrival: 17 February 2024
Published: 30 April 2024

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Hekimhan Mehmet Emin Sungur Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Malatya, Türkiye

yapı ve yüzey ilişkisi birlikteliği, yüzeye uygulanan desenlendirme ile elde edilir. Bu yüzeyler üzerinde uygulanan her türlü müdahale ve desenlendirme ile yüzeylerin estetik değerlerinin artırılması sağlanmaktadır. “Sezgi, imgelem, deneme, araştırma, bulma, kalıplardan kurtulma, yeniden kurma gibi birtakım niteliklerin yer aldığı yaratıcı süreç, merak gibi bir çıkış, özgünlük gibi de bir sonuç eklenmelidir” (San, 2008:15)

20.yüzyılda plastik sanatlarda yeni yaklaşımların ortaya çıkması ve çağdaş sanat akımlarının etkisiyle birlikte sanatçılar, sanat eserini şekillendirirken yardımcı malzeme olarak tekstil ürünleri kullanmışlardır. Tekstil sanatının plastik sanatlar içerisinde yer edinmesi, Arts&Crafts ve Bauhaus ekolü gibi sanat hareketleriyle el emeğine verilen değerin artması, sanat ve zanaat arasındaki iş birliği sonucunda üretilen nitelikli çalışmaların tasarlanmasını sağlamıştır. Kompozisyon anlatıma sahip duvar halılarından, özel üretim mobilyalar için tasarlanan döşeme kumaşına, kullanılan üretim ve şekillendirme teknikleriyle oluşturulan tekstil heykellerden, geri dönüşüm olarak değerlendirilebilecek atık tekstil parçalarından tasarlanan kolaj çalışmalarına varıncaya kadar sanatsal tekstiller olarak isimlendirilecek birçok uygulama yapılmıştır. Tasarımların, sanatsal yaratı süreci içinde değerlendirildiği kadar işlevsel olarak da var olması gerekmektedir. Günümüzde ise tekstilin genellikle giyim ve moda tasarımı ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

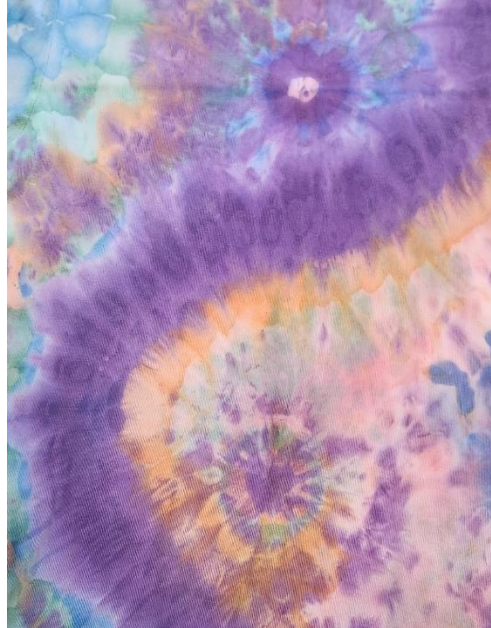
TEKSTİL YÜZEYLERDE BAĞLAMA BATİK UYGULAMALARI

Giyilebilir sanat olarak da nitelendirilebilecek işlevsel tekstil ürünleri, yüzeye uygulanan rengin kavramsal bir çerçevede ele alınması ve el sanatlarına ait tekniklerin birleşimiyle tasarlanmaktadır. Yüzey süslemelerinde kullanılan rengin ahengi ve armonisi, ele alınan temayı yansıtmak için önemli bir araçtır. Zıt ya da ana/ara renklerin birlikte kullanıldığı tekstil yüzey süsleme teknikleri arasında batık boyama tekniği de yer almaktadır. Batık, özellikle Güney Asya ülkeleri ve Avrupa’da kullanılan, etnik etkileri yansıtan tekstil boyama ve desenlendirme tekniğidir. Bu teknikte, birçok farklı yöntem, araç- gereç ve materyal bir arada kullanılarak, yaratıcı fikirler üretilerek, el becerisinin de katkısıyla özgün bir sonuca ulaşılmaktadır.

Görsel 1: Kumaş Bağlama

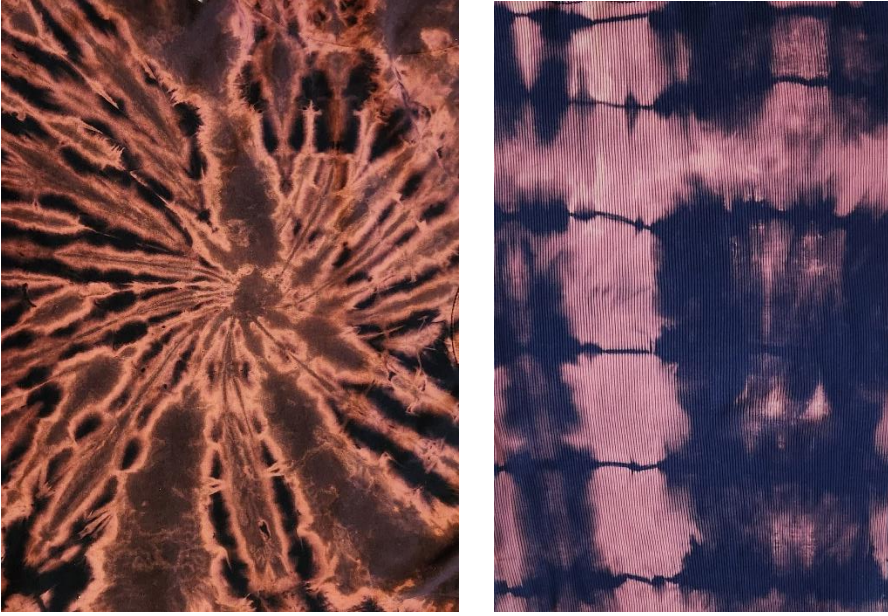
Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Görsel 2: Renkli Batık Uygulama

Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Mumlu, bağlama ve akıtma olarak çeşitli teknikleri olan batık boyama yapabilmek için kumaş ve boyaya ihtiyaç duyulmaktadır. Uygulama yaparken farklı boya türleri ve boyama teknikleri tercih edilmektedir. Tercih edilen yöntemlere göre küvete yatırarak, şırınga aracılığıyla püskürterek, süngerle tamponlayarak ve iple bağlayarak gibi birçok teknikle ve farklı malzemeyle uygulanmaktadır. Endüstriyel üretim boyadan organik maddelere kadar geniş renklendirme seçeneklerine sahip olan batık uygulamalarında, genellikle tercih edilen bağlama batık tekniğidir. Bu teknikte, kumaşın sıkıştırılıp iple sıkıca bağlanmasıyla boyanın kumaşın tüm alanına dağılmasını engelleyerek desenler oluşturulur. Tek renk boyayla yapılabileceği gibi birkaç renk boya ile de uygulama yapılabilir. Kullanım alanı oldukça geniş olan bağlama batık tekstil ürünleri uygulamaları, sadece boya ile değil, koyu renkli kumaşlarda sodyum hipoklorit (çamaşır suyu) gibi kimyasallar ile de yapılmaktadır. Görsel 3 örneğinde, siyah renkli pamuklu penye kumaş, naylon iple yer yer bağlanarak sodyum hipokloritin kumaşın tamamına nüfus etmesi engellenmiştir. Kumaş üzerinde yapılan denemede, iple bağlanan ve kimyasalın temas etmediği alanlarda kahverengiden turuncu renge doğru bir renk açılması sağlanmıştır. Aynı işlem basamaklarından geçen Görsel 4 örneğinde ise; lacivert pamuklu penye kumaş üzerinde yapılan uygulama sonucunda, yüzeyde pembenin tonlarında bir geçiş ve renk açılması oluşmuştur. Kimyasalla uzun süre temas eden farklı yüzey denemeleri ise; çürüme, kopma gibi hasarlarla sonuçlanmıştır.

Görsel 3 ve 4: Sodyum Hipoklorit ile Pamuklu Penye Kumaşlarda Batik Denemeleri
Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Boyama yapılacak kumaşın türü, elde edilecek sonucun kalitesi için önemlidir. Suyu ve boyayı kolay emip boyanın eşit dağılımını sağlayan pamuklu ya da ipek yapıya sahip, sık dokunmuş ve ısıya dayanıklı kumaş olması öncelikli tercihler arasında olmalıdır. Kumaşı sıkıştırma, döndürme, büzme, düğümleme, katlama gibi müdahalelerin ardından farklı kalınlıktaki ipler aracılığıyla sıkıca sarılarak boya banyosunda kaynatma ya da yatırma işlemi yapılır. Çok renkli bir uygulama yapılacaksa öncelikle açık renkten başlanarak koyu renge doğru boyama işlemine devam edilir. Boyama işlemi bitiminde bağlanan ipler kumaştan çıkarılır, kumaş kurutulur ve kullanıma hazır hale getirilir. İşlem basamakları tüm kumaşlarda aynı olsa da kullanılan kumaş ve boya türüne göre uygulama talimatları değişkenlik gösterebilir.

Yüzyıllar boyunca kullanımı devam eden, kullanım alanları ve uygulama biçimleriyle bölgesel farklılıklara sahip olan, sadece giyilebilir sanat olarak değil; flama, perde, masa örtüsü, nevresim ve yatak örtüsü, tablo, duvar panosu gibi işlevselliği olan oldukça geniş bir yelpazeye sahip kullanım alanıyla sadece elde yapılan bir boyama türü değildir. Teknolojik imkanlar doğrultusunda endüstriyel ve seri üretime uygun, kumaşın kullanıldığı her alanda uygulanabilirliği olan teknik, günümüzde tek başına düşünülmeyle, batik tekstillerin desenlendirmesinde baskı uygulamaları da yapılmaktadır.

TEKSTİL BASKICILIĞINDA STRAFOR KULLANIMIYLA BASKI RESİM

“Tekstil baskıcılığı üretimi tamamlanmış tekstil yapılarının üzerine estetik anlatımların geleneksel ya da endüstriyel yöntemlerle aktarıldığı yüzeysel bir uygulamadır” (Akbostancı, 2014:31) Baskı tekniklerinin gelişiminde matbaanın keşfi, fotoğrafın bulunuşu gibi etkenlerden söz edilebilir. Endüstriyel alanda dijital olarak uygulanan baskı teknikleri, geleneksel yöntemlerde geçerliliğini koruyarak el sanatları ve sanat tasarım deneysel çalışmalarıyla disiplinler arası bir etkileşim haline dönüşmüş yüzey uygulamasıdır. Farklı tekniklerle boyanmış tekstil ürünlerinin üzerinde sonradan oluşturulan desenlerin tümü baskı olarak değerlendirilmektedir.

İlk sanat eserleri ve baskı resim olarak değerlendirilebilecek mağara duvar resimleri, elin kendisi baskı kalıbı mahiyetinde kullanılarak, boyanın duvara aktarılmasını sağlamıştır. Zamanla doğayı tanıma ve malzeme çeşitlenmesi baskı tekniklerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. “Bugünkü biçimiyle ilk kez ağaç kalıp üzerinden baskı almanın, Mısır ve Mezopotamya’da kumaş süslemesinde kullanılarak başladığı bilinir.” (Tunç, 2004: 102) Baskı uygulamaları, kâğıdın icadıyla birlikte resim sanatında var olmaya başlar. İlk ahşap baskı örneklerinin 9. Yüzyılda Çin’de görülmesinin ardından devam eden uygulamalar, 14. Yüzyılda Avrupa’da tahta baskı ile gerçekleştirilmiş ilk kitap resimleriyle karşılaşmıştır. “Avrupa’da baskı sanatı 1440 yılında Gutenberg’in matbaayı icat etmesiyle başlayıp çeşitli ustaların resimlerini kopya yoluyla çoğaltmaya başlamasıyla önemli hale gelmiştir. Baskı sanatının en büyük ustalarından Albrecht Dürer tahta baskı, bakır üzerine kuru kazıma ve asitle yedirme gibi teknikleri kullanarak baskı sanatına yeni bir boyut kazandırmıştır. Dürer, çizgi, nokta gibi tasarım elemanlarını büyük bir titizlikle kullanmış ve baskıda kullandığı malzemelerde bu elemanları doku ve renk etkisi verecek kadar büyük bir incelikte oymuştur” (Tarlakazan, 2018: 1216)

Baskı tekniklerinin Anadolu’daki ilk uygulamaları, kil üzerine basılan silindir ve mühürlere dayanmaktadır. Yüksek baskının ilk örneklerini oluşturan bu teknikten sonra kumaş üzerine, oyularak şekillendirilmiş tahta kalıpların basılması ile elde edilen örnekler de mevcuttur (Akalan, 2003: 130) Ülkemizde, 1927 sonrası Güzel Sanatlar

Akademisiyle birlikte kurulan resim atölyesinde gravür baskı uygulamaları yapılmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda yetişen sanatçılar ve kurulan resim eğitim bölümlerinde, linol ve ahşap baskı çalışmaları da eklenerek çalışılmıştır.

Geleneksel teknikler arasında yer alan ahşap baskı, yüzyıllardır uygulandığı için baskı sanatının en eski tekniklerindedir. Kalıp hazırlanırken uzun ömürlü ve dayanıklı olması nedeniyle genellikle ıhlamur ağacı tercih edilir. Blok şeklinde hazırlanmış ahşap üzerine çizilen desen, kazıyarak ya da rölyef (kabartma) olarak yükseltilecek kalıp hazırlanır. Kalıp, uygulanacak tekstil ürünün türüne göre tercih edilen boyayla kaplanarak, kumaş üzerine kısa bir süre baskı uygulayarak desenin kumaşa aktarılması sağlanır.

Özgün baskı resim, hem geleneksel hem de çağdaş türleri bünyesinde barındıran bir sanat dalıdır. Sınırsız malzeme ve teknik ile özgün baskı resim, tüm baskı tekniklerini içine alan, sanatçının kalıbını bizzat kendisinin hazırladığı, yaratıcılık süreci ve basım aşamasında başında bulunup imzasını atarak bitirdiği bir sanat dalı olarak tanımlanmıştır (Akalan, 2003: 131) Özgün baskı resim (gravür, litografi, serigrafi ve ağaç baskı tekniklerinin tümü) grafik sanatlarının bir kolu olarak değerlendirilir. Ancak bu şekilde sınıflandırılmasına rağmen boya resmin tüm özelliklerini taşır ve dolayısıyla en az onun kadar özgündür. Resimden ayrılan yönü ise özgün baskı resmin çoğaltılabilir ve birden fazla kopyasının olmasıdır (İçmeli, 1985: 64) Deneme ve araştırmalara açık olan bir sanat dalı olarak günümüzün en önemli ifade yollarından biridir (Arslan ve Akalan, 2020: 1346)

Günümüzde tüm baskı yöntemlerine alternatif olarak geliştirilen bir diğer baskı tekniği straför baskıdır. “Bedri Rahmi Eyüboğlu, strafordan kalıp oyarak bunları basmak gibi farklı yöntemler de uygulamıştır (Öz, 2006: 187) Mehmet Hamdi Eyüboğlu da babasının çizdiği yoldan ilerlemiştir. Strafordan oyarak hazırladığı kalıpları kullanarak, anilin boya ile kontur basıp fırça kullanarak rengarenk akrilik boyalar ile içlerini renklendirmiştir (Öz, 2006: 191)” Ağaç baskı için kullanılan kalıpların hazırlanması fazla işçilik, araç gereç ve zaman gerektirir. Straför, maliyeti düşük, daha az gereçle ve işçilikle sonuca ulaşmaya olanak sağlayan bir malzemedir. Özellikle inşaat sektöründe yapıya yalıtım sağlamak amacıyla kullanılan straförün içeriği sentetik olduğunda kolay şekil alabilir. İnsan sağlığına zararlı değildir. Aynı zamanda hafif olduğu için taşınması da kolaydır.

Straför malzeme sahip olduğu bu özellikler öncelikli tercih edilme sebebidir. Strafordan kalıp hazırlamaya başlarken belirlenen ölçülerde kesilir, desen, kâğıt üzerine çizilerek straför malzeme üzerine transferi sağlanır. Desenin içeriğine göre maket- kretuar bıçağı, ahşap yakma-lehim makinası gibi el aletleri aracılığıyla müdahale uygulanır. Kesime uygun alanlar bıçak yardımıyla, uygun olmayan alanlar ise ahşap yakma makinasının en düşük ayarında ve ince uç yardımıyla ya da ezerek düzleştirmeyi sağlayacak sert cisimlerle, küçük dokunuşlarla zemini oyma işlemi gerçekleştirilir. Böylelikle desen zeminden ayrılarak kabartma haline dönüşecektir. Elde edilen kabartmanın zeminden 0,5 cm yükseklikte olması, boyama işlemi sırasında boyanın sadece kabartma desende tutunmasını, boyanın dağılarak kumaşa lekelenme yapmasını engellemektedir. Baskı işlemi için diğer baskı yöntemlerinde olduğu gibi boyalar hazırlanarak baskı işlemi gerçekleştirilmektedir. Uygulanacak kumaşın türüne göre kullanılan boya da farklılık gösterdiğinden genellikle tekstil boyası ya da akrilik boya kullanılır. Su bazlı bu boyalar, kalıbı temizlemedeki kolaylık açısından da öncelik sebebidir. Diğer baskı türlerinde olduğu gibi, kalıptaki boyanın kumaşa transferini sağlamak için ağırlık uygulayan bir araca ihtiyaç duyulmadan el ile basınç uygulamak yeterli olmaktadır.

Görsel 5: Straför Baskı Kalıbı

Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

FARKLI TEKTİL YÜZEYLERDE ARSLANTEPE MÜHÜR ÖRNEKLERİ İLE STRAFOR BASKI RESİM DENEMELERİ

Mühür, yaklaşık 10 bin yıl öncesinde Neolitik Çağda insanların hayatına girmiştir. “İlk insanlar, metal, taş ya da ahşap levha üzerine kazınarak yapılan resim ya da desenin, kâğıt üzerine mürekkeple basılmasıyla oluşturulan kazıma resmin yanı sıra, serigrafi ve taşbaskı gibi çeşitleri de olan baskı resmi, kil çamuru ile birtakım kalıplar oluşturarak, ilk mühür baskı örnekleri olarak uygulamışlardır. M.Ö. 3000’li yıllara ait olduğu belirlenen bu tarihi

bloklar, ilkel bir basım şekli olmakla birlikte insanların gereksinimlerini karşılamıştır. Baskı ile çoğaltmanın ilk örnekleri olması dolayısıyla da önemli birer tarihi belgedir. İlk baskı örnekleri Hitit ve Asur uygarlıklarında kullanılan mühürler olarak bilinmektedir. Zamanla şekil değiştirmekle beraber Orta Anadolu'da Kayseri Kültepe'de, Batı Anadolu'da Frig, İyon, Pers uygarlığı kalıntılarında bulunan dikkörtgen ve silindirik mühürlere rastlanmaktadır'' (Albayraktar, 2010: 22).

İnsana ait ilk mühür, parmak izidir. Günümüzde halen okuma yazma bilmeyen insanların imza mahiyetinde kullandığı parmak baskı bir kimlik göstergesidir ve kimlik tespiti ya da doğrulamada da kullanılmaktadır. Geçmişteki bireylerin kimliği mahiyetinde olduğundan simgesel niteliğe sahip, insan üretimi ve yine insana ait izler taşıyan mühürler, üzerinde yer alan hikâye ya da yazılarıyla, yapıldığı dönemin izlerini taşımaktadır. Bu izler tarihe tanıklık ettiğinden, mühürlerin yapılış amacını da ortaya koymaktadır. Resmi yazı, sertifika, belge, vesika gibi kağıtlarda kullanılmaya devam eden mühürler, plastik sanatlarla ilgili eser üreten sanatçıların da imzası olarak eserlerinde kullandığı bir simgedir. Geçmişten günümüze geçerliliğini koruyan ve kullanım alanı oldukça geniş olan mühürler, insanlık medeniyetinin başladığı nokta olarak kabul edilen Arslantepe Höyüğünde de çıkarılan önemli kalıntılardır.

Arslantepe Höyüğü, Geç Kalkolitik Çağdan başlayarak Demir Çağa kadar devam eden, sekiz katmandan oluşan, Anadolu'nun ilk şehir devleti ve saray yapılanmasıdır. 1932 yılında ilk defa başlayan kazılar halen devam etmektedir. İlk tapınak alanında mühürlenerek kapatılmış erzak torbalarının ve küplerin bulunması, üretimin kayıt altına alınmasının ve ekonomik faaliyetlerin yapıldığının göstergesidir. Farklı tabakalardan ve kazı alanlarından, beş binden fazla sayıda çıkarılan mühür baskının içinde, iki yüz elli adeti analiz yapılarak bürokrasinin izlerine ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yapılan analizler sayesinde mühür, taş, metal, ahşap ya da pişmiş topraktan mı üretildi sorularına cevap ta bulunacaktır. Bu mühür baskılar arasından yalın olanlar tercih edilerek strafor baskı için hazırlanan kalıplar, birbirinden farklı boyut, form ve desene sahiptir.

Görsel 6 ve 7: Strafor Baskı Kalıbı Arslantepe Mühür Baskı Örneği
Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Tekrar; bir biçim, motif ya da cismin aynen ya da çok yakın özellikte birden fazla sayıda kullanılmasıdır. Tekrar eden biçimlerin aralarındaki benzerlik ilişkisi, birleştirici bir görev yapmakta bu da kompozisyon oluşturmada çabuklaştırıcı rol oynamaktadır (Güngör, 2005: 98). Baskı denemelerinde en çok tercih edilen tekrar ilkesidir. Birçok tasarım ilkesinin bir arada değerlendirildiği yüzey tasarımlarında, rengin ve hareketin hâkim olduğu tekrarlar öne çıkmaktadır. Bu düşünce doğrultusunda, farklı kumaş ve işleve sahip giyilebilir tekstil ürünler, renkli batik boyama yapılarak yüzey üzerinde strafor baskı resimler uygulanmıştır.

Strafor, boyayı bünyesine hızla çekebilen bir malzeme değildir. Bu yüzden baskıya hazırlarken boyanın kıvamının doğru ayarlanması gerekmektedir. Çok sulandırılmış boya ile yapılan baskılar, yüzeyde boyanın dağılmasına neden olarak desende deformasyon sağlamaktadır. Koyu kıvamlı boya ile yapılan baskılarda ise; yüzeyde boya toplanması ve noktalar halinde boya kabartmaları oluşturmaktadır. Kalıpta farklı renk boyayla art arda uygulama yapmak için kalıbın önceki kullanılan boyadan arındırılması gerekmektedir. Yumuşak bir sünger ya da fırça aracılığıyla, yüzeye zarar vermeyecek şekilde suyla yıkama, sonrasında kurulama yaparak kalıp sonraki kullanıma hazırlanır.

Görsel 8 örneğinde, penye süprem malzemeden üretilmiş tişört, öncelikli olarak naylon ipe bağlamalar yapılmış, kademe kademe sıvı kumaş boyası kullanarak batik boyaması tamamlanmış, son olarak Arslantepe mühür baskı örneklerinden oluşturulan strafor kalıplarla yapılan baskı resim işlemleriyle tasarım sonuçlanmıştır. Kumaşı ipe bağlama yönünün çizgisel hareketi ile baskıların tekrar halinde dizilimi aynı yönde ilerlemiştir. Batik boyamada kullanılan renklerden siyah, baskı rengi olarak da kullanılmıştır. Bu detaylar doğrultusunda tasarımın genelinde, tekrar ilkesi doğrultusunda bütünlük oluşturmaya çalışılmıştır.

Görsel 8: Batik Uygulanmış Tekstil Yüzeyde Strafor Baskı, Arslantepe Mühür Baskı Örneği
Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Görsel 9 örneğinde, tülbent malzeme kadın şalına, naylon ipe bağlamalar yapılmış, tek renk toz kumaş boyası ile kaynatılarak batik boyaması tamamlanmış, son olarak Arslantepe mühür baskı örneklerinden oluşturulan strafor kalıplarla yapılan baskı resim işlemleriyle tasarım sonuçlanmıştır. Batik uygulamasında iplerin bağlama alanlarının boyayla nüfus etmeyerek beyaz kalması sebebiyle, baskı rengi de beyaz tercih edilmiştir. Tekrar ilkesi baskılarla sağlanarak kompozisyon tamamlanmıştır.

Görsel 9: Batik Uygulanmış Tekstil Yüzeyde Strafor Baskı, Arslantepe Mühür Baskı Örneği
Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Görsel 10 örneğinde polyester malzemenen üretilmiş pantolon, naylon ip ile hafif bağlamalar yapılarak, yer yer sıvı kumaş boyası, yer yer sodyum hipoklorit kullanılarak yüzeyin batik boyaması tamamlanmıştır. Arslantepe mühür baskı örneklerinden oluşturulan strafor kalıplarla yapılan baskı resim işlemleriyle tasarım sonuçlanmıştır. Zeminde kullanılan mor renk ve baskıda kullanılan turuncu renk, ara renkler grubunda yer alır. Aynı grupta yer alan renklerle siyah renkte baskıda kullanılarak kompozisyonda kontrast (zıtlık) oluşturulmuştur. Kumaşın içeriğinde yer alan polyester ve kumaşın ince yapısı, baskı işlemi sırasında yüzeyde boya dağılması ve desende kaymalara sebep olmuştur. Tekrar ilkesi, baskıların ve renklerin devamlılığıyla sağlanarak kompozisyon tamamlanmıştır.

Görsel 10: Batik Uygulanmış Tekstil Yüzeyde Strafor Baskı, Arslantepe Mühür Baskı Örneği
Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Görsel 11 örneğinde bürümcük müslin kumaştan üretilmiş etek, naylon ipe bağlamalar yapılmış, iki renk toz kumaş boyası ile kaynatılarak batik boyaması tamamlanmış, son olarak Arslantepe mühür baskı örneklerinden oluşturulan strafor kalıplarla yapılan baskı resim işlemleriyle tasarım sonuçlanmıştır. Batik uygulamasında iplerin bağlama alanlarının boyayla nüfus etmeyerek beyaz kalması ve boyaların ton geçişlerinde dalgalanmalar sağlanmıştır. Baskı renginde kullanılan kahverengi boyayla yüzey batik boyası arasında bütünlük oluşturulmuş, baskı resimler üç boyutlu etekte tekrar ilkesi doğrultusunda uygulanarak kompozisyon tamamlanmıştır.

Görsel 11: Batik Uygulanmış Tekstil Yüzeyde Strafor Baskı, Arslantepe Mühür Baskı Örneği
Kaynak: Yazar Tarafından Üretilmiştir.

SONUÇ

Batik boyama, yüzyıllar boyu nesilden nesile aktarılan geleneksel yöntemlerle günümüze kadar gelmiştir. Kullanılan boya çeşitliliği artsa da uygulama teknikleri değişikliğe uğramamıştır. Batik boyama ve baskı resim uygulamak için birbirinden farklı yapıya ve işlevselliğe sahip tekstil ürünleri tercih edilmiştir. İçeriğinde değişen oranlarda pamuk olan kumaşlar ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Polyester içerikli kumaşlar boyayı tam kavramadığından ve strafor su tutmadığından, yüzeyde yer yer boya dağılımlarına rastlanmıştır. Pamuk içerikli kumaşlarda baskı desenleri daha net çıkmış ve daha nitelikli sonuçlar elde edilmiştir. Baskı uygulamaları deneysellik boyutunda değerlendirildiğinden; yaratıcı süreç deneme-yanılma aşamalarını katederek sonuçlanmıştır.

Tekstil yüzeyler, birbirinden farklı renkler kullanılarak, ipe farklı bağlamalarla farklı desende batik boyamalar elde edilmiş, böylelikle yüzeyde hareket sağlanmıştır. Boyanın oluşturduğu efekt ve desenlerde, ipe bağlama aralıklarının ve düzeninin etkisi önemli olmuştur. Bu sebeple hiçbir batik uygulaması birbirinin aynısı ve benzeri olamamıştır. Sadece boya ile yapılan batik uygulamaları değil, sodyum hipoklorit aracılığıyla renk değiştirerek yapılan aynı işlem basamaklarında da sonuç, boya ile aynıdır. Aynı zamanda baskı uygulamaları da tekrar ilkesi doğrultusunda devamlılık sağlasa da hiçbirisi aynı etkide sonuçlanmamıştır. Yüzey üzerindeki renk etkisini artırmak, süslemek ve yüzeye hareket vermek için, baskı uygulamalarıyla resimleme yaparak, özgün yüzey tasarımları oluşturmak amaçlanmıştır.

Baskı uygulamaları, seri üretim için uygun bir teknik olduğundan sıklıkla tercih edilmektedir. Strafor; linol, gravür ya da ahşap malzeme gibi sürekliliği olan seri üretim baskı uygulamaları için dayanıklı bir malzeme olmadığından, strafor kalıbın kullanım süresi kısa ömürlüdür. Ayrıca estetik nitelik taşımayan strafor, sanatsal bakış açısıyla şekillenip, üzerinde tarihi izler taşıyan sanat eseri üretim aracı olan kalıplara dönüşmüştür. Böylelikle, geçmişe ve köklere ait topraklara duyulan aidiyet duygusuyla, kültüre ait izler, giyilebilir tekstil formlarda yeniden hayat bulmuştur. Tasarım prensipleri ve ilkelerinin birlikteliği doğrultusunda oluşturulan yüzeylerde bütünlük sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akalan, G. (2003). “Türkiye’de Özgün Baskı Resme Tarihsel Bir Bakış; Gravürün Sorunları ve Çözüm Önerileri”. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, 129-138.
- Albayraktar, N. A. (2010). “Baskı Resmin İlk Örneği Mühürlere Plastik Bir Yaklaşım. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi”, 4, 22.
- Akbostancı, İ. (2014). “20. ve 21. Yüzyıllarda Tekstil Baskı Tasarımı ve Üretiminin Değişen Tanımı.”, Marmara Üniversitesi Sanat Tasarım Dergisi, 5, 31-41.
- Arslan, M. & Akalan, G. (2020). “Özgün Baskı Resim Derslerinde Disiplinlerarası Yaklaşımların Akademik Başarıya Etkisi”. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40(3), 1343-1359.
- Doğan, N. (2007). Yaratıcı Düşünme ve Yaratıcılık, Özcan Demirel (Ed.), Eğitimde Yeni Yönelimler İçinde, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Güngör, İ. H. (2005). Görsel Sanatlar ve Mimarlık İçin Temel Tasarım, Bilgisayar Destekli Baskı ve Reklam Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti, İstanbul.
- İçmeli, M. (1985). “Çağdaş Açından Türk Grafik Sanatları. Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını”. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1. Uluslararası Sanat Sempozyumu, Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara.
- Öz, N. D. (2006) Türk Yazmacılık Sanatı ve Son Dönem İstanbul Yazmaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- San, İ. (2008). Sanat ve Eğitim, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Tarлакazan, E. (2018). “Baskı Resim Bağlamında Kastamonu Taşbaskı Uygulamaları”, 6. Uluslararası Matbaa Teknolojileri Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tunç, A.Z. (2004). “Baskı Resim Sanatı ve Kültürümüzdeki Yeri”, Hacettepe Üniversitesi Sanat Yazıları Dergisi, 11, 99-107.